
Utviklingen på arbeidsmarkedet

SAMMENDRAG

Den registrerte ledigheten har gått noe opp de siste månedene. Antallet helt ledige har imidlertid økt mer enn summen av helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere, siden færre arbeidssøkere nå deltar på tiltak. Antallet helt ledige har i november økt med 6 prosent sammenlignet med samme tidspunkt i fjor. I november var det registrert 69 400 helt ledige hos NAV, noe som gir en ledighetsrate på 2,7 prosent.

Så langt i år har tilgangen av nye arbeidssøkere vist en moderat nedgang. Tilstrømmingen av arbeidsledige med bakgrunn fra industrien har bremsset opp, mens det er flere nye ledige fra yrkesgrupper med tilknytning til offentlig sektor. Nedgangen i antallet stillingsutlysninger har også stoppet opp, og vi ser en økning i tilgangen av nye stillinger innen privat sektor. Sysselsettingsnedgangen synes også å ha stoppet opp, og fra andre til tredje kvartal i år har sysselsettingen vært stabil.

Den globale økonomiske innhenting har fortsatt i år, og veksten i de framvoksende økonomiene har vært høy. Samtidig har produksjonen hos noen av Norges viktigste handelspartnere, som Sverige og Tyskland, økt sterkere enn forventet i det første halvåret. Det er nå tegn til oppbremsing i de fleste industrilandene, og det forventes en lavere vekst framover, særlig i eurolandene.

Norsk økonomi har vokst de siste fire kvartalene. I tredje kvartal i år har både veksten i bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge og i det private forbruket tiltatt. Boliginvesteringene har nå økt i tre kvartaler på rad. Investerings-tellingene tyder på vekst i oljeinvesteringene i 2011, og nedgangen i industriinvesteringene forventes å flate ut neste år. NAV forventer at den innenlandske etterspørselen vil øke framover. Selv om en oppbremsing internasjonalt vil gi svakere vekstimpulser til norsk eksportindustri, venter vi at norsk økonomi vil fortsette å vokse i 2011, og at veksten vil være noe sterkere i 2012. Siden det fortsatt er ledig kapasitet i mange bedrifter, regner NAV med at sysselsettingsveksten de neste to årene likevel blir beskjeden. Dette stemmer også med resultatene fra høstens bedriftsundersøkelse som tyder på at sysselsettingsveksten vil bli lav også det neste året. Samtidig venter vi en vekst i arbeidstyrken i 2011 og i 2012, hovedsakelig på grunn av høy nettoinnvandring. Veksten i arbeidstyrken antar vi vil være høyere enn økningen i sysselsettingen, og vi vil altså få en moderat økning i ledigheten de neste to årene. NAV anslår at det i gjennomsnitt vil være registrert 80 000 helt ledige i 2011, og 85 000 i 2012. Den registrerte ledigheten vil ligge på 3,1 prosent av arbeidstyrken neste år, og på 3,2 prosent i 2012.

LITEN ØKNING I ARBEIDSLEDIGHETEN

Ved utgangen av november var det registrert 69 400 helt ledige hos NAV. Dette tilsvarer 2,7 prosent av arbeidstyrken. Sammenlignet med november i fjor var det 4 100 (6 %) flere registrerte helt ledige.

Korrigert for sesongsvingninger økte ledigheten med 800 personer i løpet av november, mens summen av helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere økte med 500. Når vi justerer for normale sesongvariasjoner, har summen av helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere holdt seg relativt stabil i år. Noe av ledighetsøkningen i høst kan derfor forklares med en nedgang i antall tiltaksdeltakere. Sammenlignet med samme tid i fjor var det i november 6 300 (-29 %) færre ordinære tiltaksdeltakere. Nedgangen vi nå ser i antallet tiltaksdeltakere må sees i sammenheng med den store opptrappingen i antall tiltaksplasser som ble iverksatt i fjor, som en følge av den kraftige økningen i ledigheten etter finanskrisen. Summen av helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere var i november 3 prosent lavere enn i fjor.

STABIL SYSSELSETTING

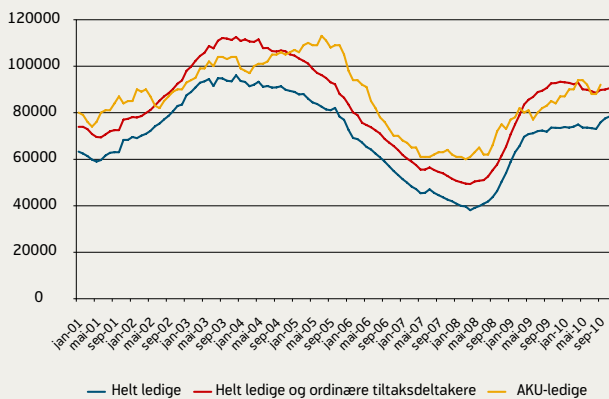
Sesongjusterte tall fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) tyder på at nedgangen i sysselsettingen som begynte høsten 2008 kan ha nådd bunnen i april i år. Disse tallene viste økt sysselsetting i mai, juni og juli, men noe av veksten ble reversert med en nedgang i august og september.

I forhold til 3. kvartal 2009, var det 11 000 flere sysselsatte i 3. kvartal i år. Sysselsettingsveksten var størst innen helse- og sosialtjenester, med 17 000 flere sysselsatte enn i fjor. Sysselsettingen i bygge- og anleggsnæringen økte med 6 000 personer i samme periode. Samtidig kommer en stor del av sysselsettingsveksten som midlertidige ansettelser i disse to næringene. Innen bygge- og anleggsnæringen har det blitt 4 000 flere midlertidige ansatte det siste året, mens det innen helse- og sosialtjenester har blitt 7 000 flere midlertidige ansatte.

Industrien er den næringen som har hatt størst nedgang i sysselsettingen det siste året, her var det i tredje kvartal 13 000 færre sysselsatte enn året før. For de andre

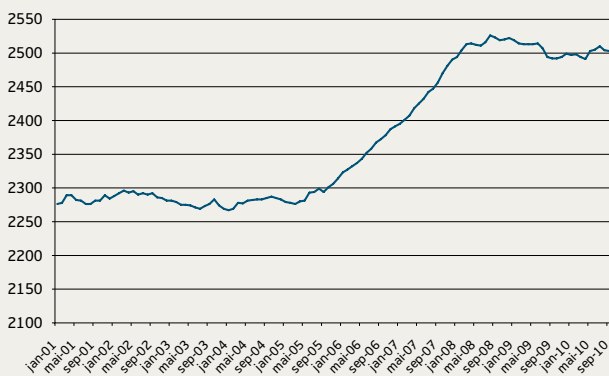
næringene har det vært mindre endringer i antallet sysselsatte det siste året. Innen for eksempel varehandel, transport og lagring og overnattings- og serveringsvirksomhet har det vært en liten økning i sysselsettingen, mens det innen offentlig administrasjon, informasjon og kommunikasjon og jordbruk, skogbruk og fiske har vært en svak nedgang i sysselsettingen.

Figur 1:
Utviklingen i antall registrerte helt ledige, summen av registrerte helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere og arbeidsledige ifølge SSBs arbeidskraftundersøkelse. Sesongjusterte tall. Januar 2001 – november 2010.

KILDE: SSB OG NAV

Figur 2:
Sysselsetting ifølge AKU. Sesongjusterte tall. 1 000 personer. Januar 2001 – september 2010.

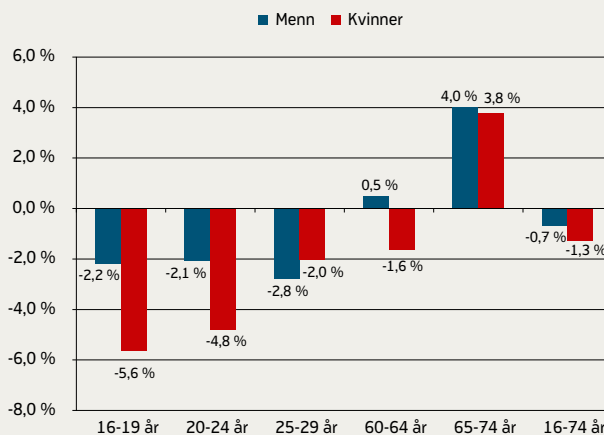
KILDE: SSB

Selv om sysselsettingen har økt det siste året, har yrkesaktiviteten fortsatt å falle. Befolkningen i alderen 15–67 år vokser nå raskt, og sysselsettingsveksten har ikke vært like stor som befolkningsveksten. I en slik situasjon vil mange trekke seg ut av eller velge å ikke gå inn i arbeidsstyrken. For eksempel velger flere unge å studere framfor å søke arbeid, og flere eldre førtidspensjonerer seg. Fra 3. kvartal 2009 til 3. kvartal 2010 økte befolkningen i arbeidsfør alder med 60 000 personer (se tabell 1). 42 000 av disse forble utenfor arbeidsstyrken, noe som førte til en nedgang i yrkesdeltakelsen fra 72,6 prosent i 3. kvartal i fjor til 71,9 prosent i 3. kvartal i år.

Nedgangen i yrkesaktiviteten det siste året har vært størst i de yngste aldersgruppene (se figur 3). Tall fra AKU viser at befolkningen mellom 20 og 24 år økte med 13 000 fra 3. kvartal i fjor til 3. kvartal i år. Selv om det var flere sysselsatte sammenlignet med i fjor, hadde antallet personer i denne aldersgruppen med utdanning som hovedsakelig virksomhet økt med 9 000, noe som forklarer nedgangen i andelen yrkesaktive. Fra 3. kvartal 2009 til 3. kvartal 2010 var det også en vekst i antallet førtidspensjonister og uføre mellom 55 og 66 år på 11 000 personer. Dette tilsvarer om lag tre fjerdedeler av befolkningsveksten i denne aldersgruppen.

For personer mellom 65 og 74 år har imidlertid yrkesaktiviteten økt i løpet av det siste året. Endringene i pensjonsreglene som gjorde det mulig å kombinere arbeid og pensjon uten avkortning i pensjonsutbetalingene, har sannsynligvis bidratt til at flere personer i denne aldersgruppen står lenger i arbeid.

Figur 3:
Endring i yrkesdeltakelsen fra 3. kvartal 2009 til 3. kvartal 2010, i prosent. Utvalgte aldersgrupper og totalt.

KILDE: SSB

Tabell 1:

Endringer i befolkning i yrkesaktiv alder fra 3. kvartal 2009 til 3. kvartal 2010 etter hovedvirksomhet. Antall personer.

	16–19 år	20–24 år	25–54 år	55–66 år	67–74 år	16–74 år
I alt	2 000	13 000	18 000	15 000	12 000	60 000
Yrkesaktive*	-1 000	6 000	5 000	6 000	5 000	21 000
Under utdanning	6 000	9 000	6 000	-1 000	0	20 000
Hjemmearbeidende	0	-1 000	-1 000	-2 000	0	-4 000
Førtidspensjonister/Uføre	1 000	2 000	1 000	11 000	-2 000	13 000
Alderspensjonister	0	0	0	2 000	8 000	10 000
Annet/Uoppgitt	-3 000	-2 000	7 000	-1 000	0	1 000

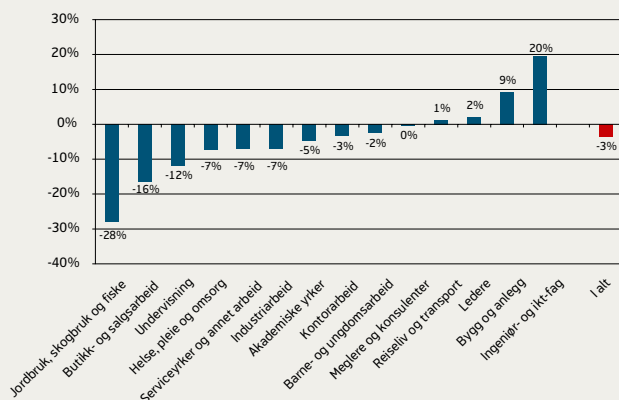
*med yrkesaktive menes det her sysselsatte på heltid samt deltidssysselsatte som angir deltidsarbeid som hovedvirksomhet.

KILDE: SSB

NEDGANGEN I STILLINGSUTLYSNINGER HAR STOPPET OPP

I perioden september til og med november 2010 ble det registrert 3 prosent færre nye ledige stillinger enn i samme periode året før (se figur 4). Nedgangen i antallet utlyste stillinger var sterkest innen jordbruk, skogbruk og fiske (-28 %), butikk- og salgsarbeid (-16 %) og undervisning (-12 %). Innen industrien ble det lyst ut 7 prosent færre nye ledige stillinger, mens bygge- og anleggsvirker hadde 9 prosent økning i antallet utlyste stillinger. Størst vekst i antallet nye utlyste stillinger var det innen ingeniør- og ikt-fag, med 20 prosent flere stillinger enn i fjor. Sesong-

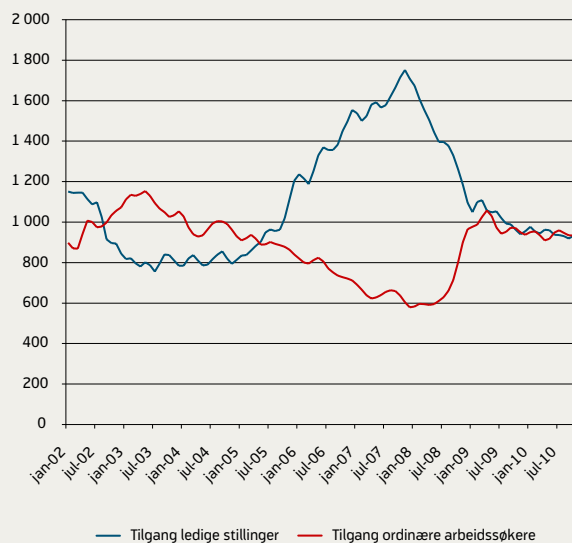
Figur 4:
Endring i tilgang ledige stillinger per virkedag.¹ September-november 2009 – september-november 2010.

KILDE: NAV

¹ Omfatter stillinger utlyst i media, registrert av arbeidsgiver på nav.no eller meldt til NAV.

Figur 5:
Tilgang ledige stillinger per virkedag (stillinger utlyst i media, registrert av arbeidsgiver på nav.no eller meldt til NAV). Tilgang ordinære arbeidssøkere per virkedag. Sesongjusterte tall. Trend. Januar 2002 – november 2010.

KILDE: NAV

justerte tall viser at nedgangen i antallet nye ledige stillinger har avtatt, og de siste månedene har antallet ledige stillinger holdt seg om lag uendret (se figur 5).

LITEN NEDGANG I ANTALL NYE ARBEIDSSØKERE

Så langt i 2010 har vi hatt en liten nedgang i tilgangen på ordinære arbeidssøkere per virkedag, når vi justerer for

normale sesongsvingninger (se figur 5). I november var tilgangen av ordinære arbeidssøkere per virkedag uendret i forhold til i fjor.

Dersom vi ser på antallet helt ledige med en arbeidssøkervarighet under fire uker, har dette økt med 6 prosent i forhold til i november i fjor. Gjennom våren og sommeren var det en klar nedgang i antallet helt ledige med kort arbeidssøkervarighet. De siste månedene har imidlertid denne trenden blitt brutt, men det er store forskjeller med hensyn til yrkesbakgrunn. Sammenlignet med i fjor, har antallet som har vært helt ledige i under fire uker økt mest innen helse, pleie og omsorgsykker (37 %), undervisning (31 %) og barne- og ungdomsarbeid (23 %). Innen industriarbeid er det 5 prosent færre ledige med kort arbeidssøkervarighet enn i fjor.

LEDIGHETEN ØKER MEST INNEN YRKER KNYTTET TIL OFFENTLIG SEKTOR

I november var arbeidsledigheten høyest innenfor bygge- og anleggsarbeid, industriyrker og innen reiseliv og transport, med henholdsvis 4,6 og 4,0 prosent av arbeidsstyrken. Veksten i ledigheten innenfor disse yrkesgruppene har imidlertid stoppet opp de siste månedene, og det er nå færre ledige med arbeidssøkervarighet under fire uker med bakgrunn fra industrien enn det var for ett år siden. Samtidig har arbeidsledigheten økt mest innen yrkesgrupper med tilknytning til offentlig sektor. Dette viser at etterspørselen etter arbeidskraft i privat sektor er i ferd med å stabilisere seg, mens det fortsatt er vekst i ledigheten i offentlig sektor.

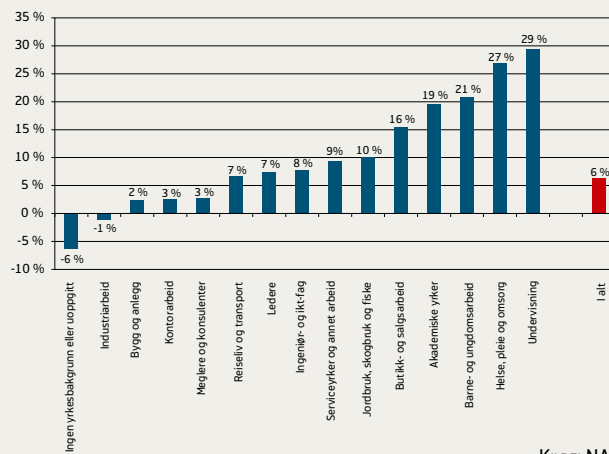
Som figur 6 viser, økte ledigheten i november mest for personer med bakgrunn fra undervisning og helse, pleie og omsorg. Dette er likevel fortsatt to av yrkesgruppene med lavest ledighet.

ULIK LEDIGHETSUTVIKLING I FYLKENE

Det er store forskjeller i ledighetsutviklingen mellom fylkene. I løpet av det siste året har ledigheten falt i 5 fylker, mens 13 fylker har opplevd en oppgang (se figur 7). I november hadde antallet registrerte ledige falt mest i Nord-Trøndelag og Oppland, med en nedgang på henholdsvis 8 og 6 prosent. Sammenlignet med i fjor har ledigheten økt mest i Østfold og Buskerud (14 %).

Ledigheten var høyest i Oslo og i Østfold, med henholdsvis 3,6 og 3,5 prosent av arbeidsstyrken (se figur 8). Fylkene med lavest ledighet var Sogn og Fjordane (1,9 %) og Oppland (2,0 %), samt Troms, Rogaland og Møre og Romsdal (2,2 %).

Figur 6:
Prosentvis endring i antall helt arbeidsledige etter yrkesbakgrunn. November 2009 – november 2010.

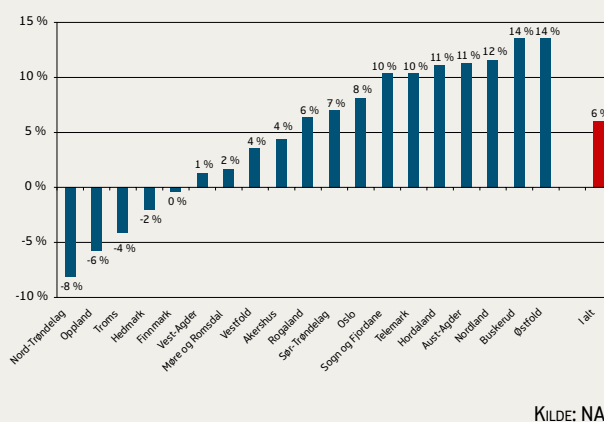

KILDE: NAV

FLERE LEDIGE ARBEIDSINNVANDRERE

Nettoinnvandringen til Norge ble nesten firedoblet fra 2003 til 2008. Dette falt sammen med en sterk oppgang i norsk økonomi, og andelen innvandrere som oppga arbeid som innvandringsgrunn vokste raskt i denne perioden. Nettoinnvandringen fra de nye østeuropeiske EU-landene (EU10),² som i all hovedsak er arbeidsinnvandring, økte kraftig i løpet av disse årene. Siden 2006 har disse utgjort den største gruppen innvandrere.

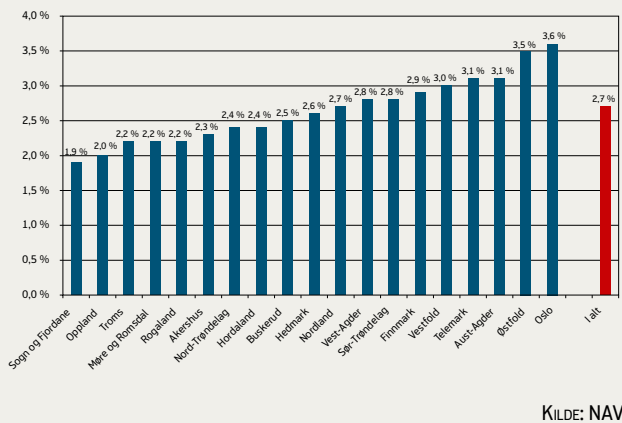
Figur 7:
Prosentvis endring i antall arbeidsledige etter fylke. November 2009 – november 2010.

KILDE: NAV

² I 2004 ble de følgende ti østeuropeiske landene nye medlemmer i EU: Polen, Litauen, Slovakia, Latvia, Romania, Estland, Bulgaria, Tsjekkia, Ungarn og Slovenia.

Figur 8:
**Ledigheten i prosent av arbeidsstyrken etter fylke.
 November 2010.**

Den internasjonale finanskrisen som inntraff høsten 2008, førte til et betydelig fall i etterspørselen etter arbeidskraft også i Norge. Dette resulterte i lavere arbeidsinnvandring i 2009. Nettoinnvandring fra Polen, hvor de fleste innvandrere fra EU10 kommer fra, ble nesten halvert fra 2008 til 2009. Innvandringsoverskuddet fra Norden, som hovedsakelig også er arbeidsrelatert, fortsatte derimot å øke.

Nedgangen i nettoinnvandringen har i år blitt reversert. Fra første til og med tredje kvartal har nettoinnvandringen vært nesten like høy som i samme periode i rekordåret 2008, selv om utvandringen også har vært høy. Nettoinnvandringen i tredje kvartal i år er den høyeste nettoinnvandringen til Norge i løpet av ett kvartal noensinne. Det var fortsatt polakkene som utgjorde den største gruppen med hensyn til nettoinnvandringen, fulgt av litauere. Svenskene var den nest største gruppen av innvandrere, men de hadde også høy utvandring og utgjorde dermed den tredje største gruppen med hensyn til nettoinnvandring.

Ved utgangen av november var det registrert 6 100 helt ledige personer med statsborgerskap fra EU10, en økning på 38 prosent sammenlignet med samme tidspunkt i fjor. Nesten tre fjerdedeler av disse (4 500) var polske statsborgere, og 14 prosent (900) var litauere, den nest største gruppen av innvandrere fra EU10. Selv om veksten i ledigheten blant personer som kommer fra disse landene har flatet ut de siste månedene, er den fortsatt langt kraftigere enn for befolkning for øvrig. Ledighetsraten blant statsborgere fra EU10 er også høyere enn gjennomsnittet, og i 3. kvartal var den på 8,9 prosent av arbeidsstyrken. Dette henger sammen med at en stor del (60 %) av de helt ledige

har bakgrunn fra industrien og bygge- og anleggsnæringen, der ledigheten er høyest. Selv om ledigheten innen bygge- og anleggsnæringen og industrien i snitt var omtrent uendret i forhold til november i fjor, hadde antallet ledige fra EU10 med bakgrunn fra disse to næringene fortsatt å øke. Samtidig ser vi en økning i antall ledige med kort arbeidssøkervarighet, særlig blant litauerne, noe som må sees i sammenheng med den økte innvandringen hittil i år.

Ledigheten blant arbeidsinnvandrere fra Norden økte også mer enn gjennomsnittet i november. Det var registrert 2 000 helt ledige fra de nordiske landene, 9 prosent flere enn i fjor, og omtrent to tredjedeler av dem var svensker. Ser man på deres yrkesbakgrunn, er de helt ledige fra Norden mer jevnt fordelt på alle yrker. Ledigheten blant nordiske statsborgere var i 3. kvartal på 3,3 prosent av arbeidsstyrken.

KRAFTIG NEDGANG I SYKEFRAVÆRET

Etter at sykefraværet økte kraftig i 2009, har det vært en stor nedgang de to første kvartalene i år. I annet kvartal var det totale sykefraværet på 6,3 prosent, noe som innebærer en nedgang på 10,7 prosent sammenlignet med samme kvartal året før. Det legemeldte fraværet gikk ned med 12,3 prosent, mens det egenmeldte økte med 2,0 prosent. Nedgangen i det legemeldte fraværet kan i hovedsak forklares med at antallet sykefraværstilfeller ble redusert med 12,0 prosent, altså at det nå er færre som blir sykmeldt enn for ett år siden.

Fra tidligere perioder vet vi at sykefraværet gjerne varierer motsatt av utviklingen i arbeidsledigheten, og ofte med et tidsetterslep, altså at sykefraværet reduseres når ledigheten øker og omvendt. Det er lansert flere hypoteser om hvorfor en slik sammenheng oppstår. Den som har fått mest støtte i forskningen går ut på at økonomiske nedgangstider virker disiplinerende på arbeidstakerne når risikoen for oppsigelse stiger og det blir vanskeligere å finne nytt arbeid. Nedgangen i år kan også ha sammenheng med den store medieoppmerksomheten rundt sykefraværet i forbindelse med undertegningen av den nye IA-avtalen.

Ved utgangen av juni mottok 299 600 personer uførepensjon. Dette tilsvarer en økning på 1,6 prosent fra samme periode i fjor. Økningen kan i all hovedsak tilskrives den sterke befolkningsveksten, særlig i de eldste aldersgruppene. I aldersgruppen 65–67 år økte antallet uførepensjonister med 3 100, noe som utgjør omtrent en tredjedel av den samlede veksten.

UTVIKLINGEN INTERNASJONALT

Foreløpige tall fra Eurostat viser at bruttonasjonalproduktet (BNP) i eurosone økte med 0,4 prosent i tredje

kvartal. Dette er vesentlig lavere enn veksten på 1,0 prosent i andre kvartal. BNP i eurosonen har nå vokst fem kvartaler på rad, etter å ha nådd bunnen i 2. kvartal 2009. Med tanke på det store fallet i produksjonen, har den økonomiske gjeninnhenting likevel vært svak, og produksjonsnivået er fortsatt under toppnivået fra 2008. Det er særlig de nordeuropeiske landene, med Tyskland i spissen, som har bidratt til oppgangen det siste året. I de øvrige delene av Europa har veksten til dels vært svært beskjeden, og i Hellas og Irland har aktiviteten gått kraftig ned. Selv om eurosonen igjen opplever økonomisk vekst, har imidlertid veksten ikke vært tilstrekkelig til å bringe ledigheten ned. Arbeidsledigheten har gjennom det siste året vært relativt stabil på omtrent 10 prosent av arbeidsstyrken.

Veksten i industriproduksjonen i eurosonen har avtatt noe gjennom de siste månedene. Sammenlignet med september i fjor hadde industriproduksjonen økt i alle land i eurosonen, bortsett fra Hellas, Spania og Portugal. Konjunkturindikatorer og ordrestatistikk tyder på at veksten vil avta videre framover, men at det fortsatt vil være positiv vekst. Det er særlig Tyskland som bidrar til å trekke indikatorene opp.

Konjunkturindikatorer tyder på at veksten i den amerikanske økonomien kan ha stabilisert seg etter å ha avtatt gjennom de siste månedene. Ettersom etterspørselen fra USA utgjør en stor andel av den samlede etterspørselen i verden, er utviklingen i landet av stor betydning for verdensøkonomien. Det private forbruket er den klart viktigste drivkraften for svingninger i landets økonomi, og bidro i stor grad til at USA gikk inn i resesjon. Selv om veksten i det private forbruket har tatt seg noe opp den siste tiden, legger et svakt bolig- og arbeidsmarked fremdeles en demper på vekstmulighetene på kort sikt.

Den økonomiske gjeninnhenting har skjedd langt raskere i Sverige enn i de fleste andre europeiske land. Ifølge bedriftsbarometre og ordrestatistikk ser imidlertid veksten i industriproduksjonen nå ut til å gå noe ned, etter å ha vokst sterkt siden årsskiftet 2009/2010. Som en følge av den økonomiske veksten har etterspørselen etter arbeidskraft gått opp. Dette har ført til at ledigheten, både målt ved summen av antallet registrerte ledige og tiltaksdeltakere og ved arbeidskraftsundersøkelsen, har gått ned gjennom 2010.

Også i Japan har den økonomiske gjeninnhenting vært langt sterkere enn i mange andre industrialiserte land. Bruttonasjonalproduktet har nå vokst i de fire siste kvartalene og veksten har vært over trend. I Kina har veksten i industriproduksjonen avtatt gjennom 2010. Dette må imidlertid sees i sammenheng med at den økonomiske gjeninnhenting skjedd svært raskt etter svekket vekst i kjølvannet av finanskrisen. Konjunkturindikatorer peker nå i retning av at aktivitetsveksten tar seg noe opp.

UTVIKLINGEN I NORSK ØKONOMI

Produksjonsfallet i norsk økonomi har vært langt mindre enn i de fleste andre industrialiserte land. BNP for Fastlands-Norge sluttet å falle i andre kvartal 2009 og har vist positiv vekst de siste fire kvartalene. I tredje kvartal tiltok veksttakten og BNP for Fastlands-Norge økte med 0,9 prosent, noe som er høyere enn gjennomsnittet siden 2000. Veksten har vært godt hjulpet av de kraftige finanspolitiske stimulansene, men også eksporten av tradisjonelle varer og det private konsumet har økt siden bunnen ble passert i begynnelsen av 2009. Investeringene i fastlandsøkonomien falt imidlertid på nytt i tredje kvartal etter en kraftig økning i andre kvartal.

Veksten i industriproduksjonen har avtatt gjennom høsten. Det er særlig metall- og metallvareindustrien, samt næringsmiddelindustrien som har bidratt til å trekke veksten ned. For bygging av skip og oljeplattformer, kjemiske varer og i trelast- og trevareindustrien var det derimot en klar økning i perioden. Ordrestatistikken viser at tilgangen av nye ordrer og ordreservene til industribedriftene var omtrent uforandret i 3. kvartal i forhold til 2. kvartal. Det var økt ordretilgang fra det innenlandske markedet, mens det fra eksportmarkedet var en nedgang. Kjemiske varer og maskinindustri var blant de næringene som bidro til fallet, mens bygging av skip og oljeplattformer hadde relativt sterk vekst.

Det var et kraftig fall i aktiviteten innen detaljhandelen i siste halvdel av 2008, som siden ble avløst av en svak vekst utover i 2009. Økende arbeidsledighet, fallende boligpriser og generelt dystre framtidsutsikter førte til at husholdningene følte behov for å nedbygge gjeld og redusere konsumet. Trolig har mye av denne gjeldskonsolideringen nå blitt gjennomført. Trenden for det private konsumet har siden i sommer pekt svakt oppover, etter en liten nedgang i første halvdel av året.

SSBs ordrestatistikk for bygge- og anleggsnæringen viser at tilgangen av ordrer til bygge- og anleggsbedriftene gikk ned i tredje kvartal etter å ha økt siden årsskiftet 2008/2009. Som en følge av dette stoppet veksten i ordrebeholdningen opp. Dette bildet bekreftes langt på vei av tall for igangsettingen av bygg som viser at aktiviteten etter en vekst gjennom siste halvdel av 2009 og i begynnelsen av inneværende år, har flatet ut eller gått noe ned siden i sommer.

UTVIKLINGEN FRAMOVER

Som vi har sett har den globale økonomiske gjeninnhenting fortsatt i 2010, selv om veksten nå ser ut til å avta i flere land. Veksten i framvoksende økonomier, med Kina, India og Brasil i spissen, har holdt seg høy. I EU-landene har veksten vært sterkere enn ventet, særlig blant

noen av Norges viktigste handelspartnere som Tyskland og Sverige. I USA derimot har veksten så langt i 2010 vært svakere enn ventet.

I sin siste prognose anslår Det internasjonale pengefondet (IMF) at verdensøkonomien vil vokse med 4,8 prosent i 2010 og med 4,2 prosent i 2011. Det er fortsatt sterk vekst i de framvoksende økonomiene som driver den globale veksten opp, mens veksten i industrilandene anslås å bli på 2,7 prosent i 2010 og avta til 2,2 prosent i 2011. Den forventede veksten i eurosonen er på beskjedne 1,7 og 1,5 prosent. Anslagene for den globale veksten for neste år er dermed nedjustert fra forrige prognose, men IMF ser på sannsynligheten for en ny resesjon som liten.

Den økonomiske innhenting i de framvoksende økonomiene har vært drevet av høy eksport til industrilandene, med påfølgende overskudd i utenrikshandelen. I de fleste industrilandene har veksten hittil vært godt hjulpet av en ekspansiv penge- og finanspolitikk, noe som har medført store underskudd i offentlige budsjetter og i handel med utlandet. Disse underskuddene er ikke bærekraftige og vi ser nå at flere land har begynt å kutte i de offentlige budsjettene. De kraftige innstramminger i finanspolitikken i mange europeiske land, vil legge en demper på den økonomiske veksten framover.

Svak vekst i sysselsettingen

Det private forbruket begynte å vokse i andre kvartal i fjor. Etter en svak utvikling i første halvår i år, viser tall fra Nasjonalregnskapet at forbruket økte med 1,3 prosent i tredje kvartal. Husholdningenes disponible inntekt har økt de siste to årene, og spareraten har gått klart opp siden 2008. Fra andre til tredje kvartal i år fortsatte disponibel inntekt å øke, blant annet takket være en høy vekst i lønnsinntektene. Den store oppgangen i konsumet trakk spareraten ned i tredje kvartal, men en sparerate på 6,1 prosent er fortsatt høy i et historisk perspektiv. Vi antar at ytterligere økninger i inntekten nå vil gå til konsum og ikke sparing, slik at spareraten trolig vil gå noe ned framover. Fortsatt lave renter, økt sysselsetting, økte boligpriser og økt reallønnsvekst vil også bidra til økt privat forbruk i prognoseperioden.

Statsbudsjettet for 2011 er lagt i en mindre ekspansiv retning enn i 2009 og 2010. Det strukturelle, oljekorrigerte underskuddet anslås å være 7,4 milliarder kroner høyere enn forventet avkastning av Statens pensjonsfond, slik at avstanden til fireprosentbanen reduseres sammenlignet med de to foregående årene. Målt som andel av BNP for Fastlands-Norge, innebærer dette en budsjettinnstramming på 0,2 prosent i forhold til 2010. Det signaliseres i Statsbudsjettet 2011 at bedre konjunkturer i Norge vil føre til ytterligere innstramminger i 2012 i tråd med handlingsregelen.

Som vi har sett har byggeaktiviteten økt moderat i år, men de siste månedene har imidlertid veksten i igangsettingen av nye bygg stoppet opp, og ordretilgangen innen bygge- og anleggsnæringen var også lavere i 3. kvartal i år enn i 3. kvartal i fjor. Det var likevel en økning i ordretilgangen av nye boligbygg. Ifølge SSB var boligprisene i tredje kvartal 6,7 prosent høyere enn året før, samtidig som husholdningenes boliginvesteringer hadde vokst for tredje kvartal på rad. Tall fra Arbeidskraftundersøkelsen viser at sysselsettingen i bygge- og anleggsnæringen har økt det siste året. Med fortsatt lave renter, stor befolkningsvekst og vekst i boligprisene, venter NAV økende aktivitet i bygge- og anleggsnæringen i prognoseperioden.

Ifølge SSBs investeringsstatistikk for 4. kvartal, anslås det en svak nedgang i investeringene i olje- og gassvirksomhet i 2010 i forhold til 2009. I 2011 ventes oljeinvesteringene å øke med om lag 13 prosent, blant annet på grunn av høyere investeringer til feltutbygging. Høye oljeinvesteringer vil bidra til økt produksjon i leverandørindustrien.

De samlede investeringer i industrien, bergverksdrift og kraftforsyning i 2010 anslås å bli 9 prosent lavere enn i fjor, ifølge tall fra SSBs investeringsstatistikk for 4. kvartal. En nedgang i industriinvesteringene på 19 prosent er hovedgrunnen til fallet i det samlede investeringsnivået. Innen kraftforsyning ser investeringene ut til å bli vesentlig høyere enn i fjor. Anslagene for 2011 tyder på at nedgangen i industriinvesteringene vil stoppe opp, mens investeringene innen kraftforsyning vil fortsette å øke. Samlet ventes investeringene i de tre næringene å øke med 7 prosent i 2011.

Norsk industriproduksjon har økt moderat de siste fem kvartalene. Sysselsettingen i industrien fortsatte imidlertid å falle i 3. kvartal. SSBs konjunkturbarometer viser at industrilederne vurderer utsiktene på kort sikt som positive, og forventer videre vekst i produksjonen og stigende ordretilgang i 4. kvartal i år. Likevel var det fortsatt ledig kapasitet i industrien og mange industriledere uttrykte at det var lav etterspørsel og konkurranseforhold som begrenset produksjonen.

Resultatene fra NAVs bedriftsunedersøkelse i høst viser også at industribedriftene nå er mer optimistiske med tanke på sysselsettingsutviklingen det neste året enn det de var i fjor. Innen offentlig sektor er imidlertid bedriftene mer pessimistiske, og resultatene fra høstens undersøkelse samlet sett tyder på at sysselsettingsveksten vil bli lav også det neste året.

Vi venter at veksten i verdensøkonomien vil bli lavere neste år enn den har vært i år. De store budsjettkuttene mange land nå gjennomfører er en viktig årsak til dette. Dette vil gi lavere vekstimpulser til norsk eksportindustri, og NAV forventer derfor at sysselsettingsbehovet i industrien i prognoseperioden vil være lavt. Samtidig venter vi

økt privat konsum og økte boliginvesteringer, noe som vil kunne gi økt sysselsetting innen varehandelen og bygge- og anleggsnæringen. NAV anslår at den samlede sysselsettingen i 2010 vil være om lag uendret i forhold til 2009, for så å øke med 0,6 prosent i 2011 og 0,8 prosent i 2012.

Antall yrkesaktive øker

SSBs befolkningsframskrivninger viser at befolkningen i yrkesaktiv alder vil øke med om lag 1,4 prosent i 2011 og 2012, ifølge alternativet med middels nasjonal vekst. Hoveddelen av befolkningsveksten skyldes høy nettoinnvandring, men det er også en sterk vekst i befolkningen mellom 65 og 74 år.

En stor andel av innvandringen til Norge er arbeidsinnvandring. Etter en sterk vekst i nettoinnvandringen de seneste årene førte forverringen i arbeidsmarkedet som følge av finanskrisen til en klar nedgang i fjor. Likevel er det kun i 2007 og 2008 at nettoinnvandringen har vært høyere enn den var i 2009, og i år er nettoinnvandringen igjen stigende. NAV venter at forholdsvis lav arbeidsledighet og høyt lønnsnivå i Norge sammenlignet med utlandet vil føre til fortsatt høy arbeidsinnvandring de neste to årene. At arbeidsledigheten er langt høyere og den økonomiske situasjonen verre i land som Irland og Storbritannia vil også kunne påvirke arbeidsinnvandringen til Norge. I likhet med Norge har både Irland og Storbritannia vært vanlige land for polakker å utvandre til. Nå er imidlertid utsiktene til å få arbeid i disse landene vesentlig dårligere, og dette vil kunne føre til at flere polakker velger å reise til Norge.

Andelen av befolkningen i arbeidsfør alder som melder seg i arbeidsstyrken varierer med konjunktorene. Når etterspørselen etter arbeidskraft går ned, vil flere unge velge å studere framfor å søke jobb, og flere eldre vil førtidspensjonere seg. Yrkesdeltakelsen har også falt de siste to årene, og var 0,7 prosentpoeng lavere i 3. kvartal i år enn i 3. kvartal i fjor. Til tross for at NAV venter økt sysselsetting de neste to årene, venter vi også at yrkesdeltakelsen vil fortsette å gå ned. Dette kommer av at befolkningen i yrkesaktiv alder vil øke langt mer enn sysselsettingen. At en større andel av befolkningen i yrkesaktiv alder vil være mellom 65 og 74 år vil også føre til at andelen yrkesaktive går ned. NAV anslår at arbeidsstyrken vil øke med 0,7 prosent i 2011 og 1,0 prosent i 2012.

Moderat økning i ledigheten

Arbeidsledigheten har holdt seg relativt stabil så langt i år, når vi justerer for normale sesongsvingninger. Samtidig har tilstrømningen av nye arbeidssøkere gått noe ned i løpet av året, men det gjelder også tilgangen på ledige stillinger. Innen privat sektor har det imidlertid vært en økning i antallet utlyste stillinger det siste året, og syssel-

settingen har også begynt å øke igjen. Dette kan tyde på at etterspørselen etter arbeidskraft har sluttet å falle.

Norsk økonomi har vokst de siste fire kvartalene, og vi venter at veksten vil bli noe høyere i 2011 og 2012 enn den har vært i år. Hittil i nedgangskonjunktoren har det vært et større fall i antall timeverk enn i sysselsettingen. Produksjonsveksten kan derfor tas ut i økt produktivitet i mange bedrifter, og vi forventer at etterspørselen etter arbeidskraft bare vil øke svakt de neste to årene. Dette betyr at sysselsettingsveksten vil være lavere enn den antatte veksten i arbeidsstyrken i prognoseperioden, noe som vil føre til en fortsatt økning i ledigheten. NAV anslår at den registrerte ledigheten vil bli på 2,9 prosent av arbeidsstyrken i år, 3,1 prosent i 2011 og 3,2 prosent i 2012.

Det knytter seg stor usikkerhet til utvikling internasjonalt framover. En fornyet finansuro i eurosonen som følge av den store gjelden i den irske banksektoren, har ført til økt risikopåslag for statsobligasjonene også i flere sør-europeiske land. Det avtalte lånet fra EU og IMF til Irland ser ikke ut til å ha beroliget markedet, og det spekuleres i behov for tilsvarende hjelp til Portugal og Spania. Om lag to tredjedeler av Norges eksport har gått til EU-landene de seneste årene. En forverring i den økonomiske situasjonen i EU vil derfor påvirke utviklingen i Norge og i den norske eksportindustrien. Vi har i våre prognoser lagt til grunn at veksten i internasjonal økonomi vil bli lavere neste år enn i år, men skulle utviklingen bli dårligere enn vi har antatt vil dette også gi høyere ledighet og lavere sysselsetting enn det vi nå har i våre prognoser.

Tabell 2:
NAV's vurdering av gjennomsnittlige antall arbeidsledige i 2010, 2011 og 2012.

	2010	2011	2012
Registrerte helt arbeidsledige	75 000	80 000	85 000
Registrerte helt arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken	2,9 %	3,1 %	3,2 %
Arbeidsledige ifølge AKU i prosent av arbeidsstyrken	3,5 %	3,6 %	3,8 %

KILDE: NAV

Tabell 3:
NAV's vurdering av utviklingen i arbeidsstyrke, sysselsetting og arbeidsledige. Endringer fra året før.

	2010	2011	2012
Arbeidsstyrke (AKU)	0,3 %	0,7 %	1,0 %
Sysselsatte (AKU)	0,0 %	0,6 %	0,8 %
Arbeidsledige (AKU)	11,0 %	4,0 %	5,0 %
Registrerte helt arbeidsledige	8,0 %	7,0 %	6,0 %

KILDE: NAV

Tabell 4:
Befolkning i yrkesaktiv alder, arbeidsstyrke, sysselsatte, arbeidsledighet og ledige stillinger, 2000 til 2010.

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Befolkning 15-74 år	3 201 000	3 312 000	3 397 000	3 445 000	3 505 000	3 559 000	3 597 000
Arbeidsstyrken	2 350 000	2 400 000	2 446 000	2 507 000	2 591 000	2 590 000	2 598 000
Sysselsatte	2 269 000	2 289 000	2 362 000	2 443 000	2 524 000	2 508 000	2 507 000
Yrkesdeltakelsen	73,4 %	72,4 %	72,0 %	72,8 %	73,9 %	72,8 %	72,2 %
Arbeidsledige ifølge AKU	81 000	111 000	84 000	63 000	67 000	82 000	91 000
Registrerte arbeidsledige	62 623	83 479	62 923	46 062	42 521	69 267	75 000
Tilgang ledige stillinger**	–	238 130	332 304	399 525	358 136	260 301	230 000

* NAVs anslag

** Det finnes ikke sammenlignbare tall for tilgangen på ledige stillinger tilbake til år 2000.

KILDE: SSB og NAV